

Eva Neuland: *Jugendsprache. Eine Einführung*, Francke Verlag Tübingen, 2008, 210 str.

Eva Neuland, profesorica na Odsjeku za germanistiku na Sveučilištu u Wuppertalu (SR Njemačka) objavila je niz članaka o istraživanjima jezika mladih te uredila više zbornika znanstvenih skupova posvećenih jezicima mladih, odnosno jezičnoj varijaciji u suvremenome njemačkom jeziku. Ova monografija, objavljena krajem 2008., zamišljena je kao uvod u problematiku jezika mladih te nudi jezgrovit prikaz dosadašnjih istraživanja. Jezik mladih trenutačno je u Njemačkoj često korišten termin, kako u medijima i javnosti tako i kao predmet znanstvenog proučavanja. U predgovoru autorica objašnjava višeznačnost tog termina i javnom diskursu suprotstavlja lingvistički znanstveni pristup.

Knjiga je podijeljena u pet velikih poglavlja. U prvome, *Zur Einführung* (Uvod, str. 1–20) autorica ustvrđuje kako su manire mladih i njihova jezična uporaba predmet kritike javnosti. Naime, jezik mladih često se shvaća kao simptom jezičnoga propadanja pri kojemu mladi zaboravljaju vlastiti jezik i gube sposobnost komunikacije. Tvrdnje odraslih o gubitku jezične kulture autorica razotkriva kao neznanstvene i problematične i ističe da je optuživanje mladih za nesposobnost za dijalog često trik kojim se pokušava diskreditirati drukčije mišljenje mladih kao pokretača jezičnih i društvenih promjena. Ranih osamdesetih jeziku mladih pristupalo se, osim kritički, i kao karikaturi namijenjenoj zabavi. Tržišno korištenje toga fenomena započelo je masovnim pojavljivanjem popularnoznanstvenih priručnika i rječnika koji su nastali prije ozbiljnih lingvističkih istraživanja, a za kojima je vladala velika potražnja. Takvi priručnici obilovali su pomodnim izrazima kratkog vijeka, izoliranim slučajevima i izmišljotinama autora te nisu reflektirali stvarni jezik mladih. Jezik mladih svojim je odraslim konzumentima nudio prestiž, odnosno privid mladenaštva. Time se pojam mladosti odvojio od dobnih ograničenja i postao pitanje životnoga stila, gdje je glavni kriterij samosvrstavanje. Medijski konstrukt jezika mladih karakteriziraju stereotipizacija i komercijalizacija jezičnog fenomena bez znanstvene podloge. Znanstveno proučavanje jezika mladih danas se bavi i istraživanjem toga medijskog konstrukta.

Drugo veliko poglavlje, *Jugendsprachforschung: Grundlagen und Entwicklungen* (Istraživanje jezika mladih: temelji i razvoj, str. 21–53) opisuje kako je jezik mladih postao predmet lingvističkog proučavanja u Njemačkoj, i to u okviru sociolingvistike ranih osamdesetih. Tada su u prvom planu bili leksikološko–leksikografski i pragmalingvistički aspekti (pozdravi i razgovorne čestice), da bi se s vremenom žarište zanimanja prebacilo na pitanja značenja, tvorbe riječi, frazeologije i stilistike. Kod mnogih je tadašnjih znanstvenika glavni cilj bio spriječiti propadanje njemačkoga jezika. Autorica naglašava da su ta rana istraživanja bila daleko od sustavnoga lingvističkog proučavanja u suvremenom smislu. Velik je problem bilo nepostojanje autentične baze podataka te

mala količina materijala za analizu koji se većinom svodio na anegdotska sa-moopazanja nekadašnjih mladih. U istraživanju su se često rabili izolirani i konstruirani primjeri upitne znanstvene vrijednosti. Glavni je problem prema autoričinu mišljenju bilo nedovoljno diferenciranje mladih jer ne postoji jedan jedinstveni jezik mladih kao što ne postoji mladež kao homogena grupa. Danas se u istraživanju jezika mladih polazi od pretpostavke o heterogenosti. Ipak, ni takav pristup nije uspio u potpunosti definirati i diferencirati različite podgrupe mladih.

U drugom dijelu poglavlja autorica otkriva da jezik mladih nije isključivi fenomen suvremenosti jer je u različitim oblicima postojao i prije, a istraživao se unutar tri različite tradicije: filološke (koja se bavila jezikom studenata i školaraca, pri čemu je u središtu zanimanja bila etimologija novih izraza te njihov utjecaj na opći jezik), psihološke (koja se bavila razvojnim etapama usvajanja govora bez osvrtnja na socijalne aspekte) te purističke (koja je u jeziku mladih vidjela opasnost za standardni jezik i pismenost nacije). Kao početak znanstvenog etabliranja lingvističkog proučavanja jezika mladih autorica navodi izlaganje Helmuta Hennea 1980. u Mannheimu te nabroja težišta proučavanja: pragmatiku, leksikografiju, etnografiju, analizu govornih stilova, kulturološku analizu, kontrastivno proučavanje jezika mladih te analizu medija. Jezik mladih danas se istražuje kao:

1. povijesni fenomen (za što postoje izvori za zadnjih dvjesto godina u obliku rječnika studentskih govora);
2. razvojni fenomen (pri čemu se jezik mladih shvaća kao faza jezične socijalizacije, odnosno dio jezične biografije);
3. grupni fenomen (pri kojem ovisno o situaciji i sugovorniku mladi miješaju govor, zbog čega je odraslima a time i znanstvenicima često onemogućen pristup);
4. medijski fenomen (pri čemu se mladi promatraju kao medijski konzumenti, pogotovo u pitanju novih medija, a analizira se i iskrivljena medijska slika o jeziku mladih);
5. internacionalni fenomen (pri čemu se u kontrastivnim analizama traže zajednička obilježja);
6. jezičnododirni fenomen (gdje je u centru pažnje jezično miješanje, osobito u slučaju migranata);
7. fenomen svijesti o jeziku (u kojem se proučavaju stavovi o jeziku).

Danas se jezik mladih promatra kao usmeno ostvareni medij grupne komunikacije koji mladi rabe u određenim situacijama, a karakteriziraju ga bitna obilježja govorenog jezika i jezika grupe te komunikacijska interakcija. Autorica zatim navodi najvažnije istraživačke metode: anketne upitnike (osobito pogodne za istraživanje leksika i semantike), intervju i strukturirane razgovore (korištene za istraživanje stavova o jeziku), promatranje iz perspektive člana grupe i korpusnu analizu (čiju pouzdanost umanjuju paradoks promatrača poznat iz empirijske sociolingvistike te utjecaj metakomunikativne pažnje). Autorica naglašava potrebu da se u utvrđenoj heterogenosti mladih i njihovih jezika

ipak utvrde neka tipična zajednička obilježja. Buduća istraživanja morat će uzeti u obzir različite sociolingvističke faktore, kao što su dob, spol, obrazovanje, regionalno podrijetlo i migracije. Pritom se naglašava važnost poredbenog rada (dijakronijskog i sinkronijskog). Autorica naglašava da treba izbjeći pritisak kratkoročnih medijskih interesa jer mediji problematiku jezika mladih dijelom pojednostavnjuju, a dijelom iskrivljuju.

U trećem poglavlju, *Theoretische Konzepte der Jugendsprachforschung* (Teorijski koncepti istraživanja jezika mladih, str. 55–88) autorica u teoriji istraživanja jezika mladih naglašava tri područja: 1. koncepte mladosti, 2. odnos jezika mladih i standarda te 3. značenje jezika mladih u jezičnoj mijeni. Iako dob nije isključivi faktor u uporabi jezika mladih, budući da se dobna granica ne može precizno odrediti, a i mnogi odrasli i djeca rabe neke izraze koji pripadaju jeziku mladih, postoje obilježja i obrasci karakteristični za mladenačku dob. To su: ogovaranje, jezična igra i sklonost jezičnoj promjeni. Jednodimenzionalnim modelima autorica suprotstavlja višedimenzionalne poput Henneova iz 1986. koji uključuje sljedeće dimenzije: funkcionalnu (koja se odnosi na jezično profiliranje, to jest grupnu identifikaciju i razlikovanje od drugih), strukturnu (s leksičko–gramatičkim obilježjima samog jezika), pragmatičku i dimenziju unutarne višejezičnosti (pri čemu se misli na varijetete njemačkoga jezika). Međutim, kod Hennea je jezik mladih homogena veličina, što ne odgovara suvremenim spoznajama o sociolingvističkoj i pragmalingvističkoj heterogenosti jezične uporabe mladih. Zato autorica daje vlastiti višedimenzionalni hijerarhijski model sa šest razina, a to su:

1. makrosociološki (društveno–povijesni) kontekst,
2. sociolingvistička diferencijacija (dob, spol, obrazovanje itd.),
3. institucijski okvir (koji razlikuje jezike školaraca, studenata, naučnika i mladih zaposlenih),
4. jezična uporaba specifična za određenu domenu (obitelj, slobodno vrijeme, škola, posao itd.),
5. funkcionalni stilovi
6. oblici jezične realizacije (konkretne tekstne vrste ili obrasci jezičnog djelovanja poput ogovaranja, upućavanja itd.).

Slikoviti prikaz razina pokazuje isprepletenost i međuovisnost različitih faktora.

Drugi odjeljak poglavlja bavi se odnosom jezika mladih i standarda. Starijem pristupu koji polazi od jezičnog sustava, a razlikuje standardni jezik, razgovorni jezik (*Umgangssprache*) i dijalekt, ili pak standard i razne varijetete (povijesne, geografske, društvene i situacijske) autorica suprotstavlja višedimenzionalni pristup koji polazi od govornika. Taj pristup govori o načinima jezične uporabe u višedimenzionalnom spektru varijeteta koji se nalazi ispod standardnog jezika. Pored varijacijskih dimenzija spomenutih u starijem pristupu u spektru varijeteta nalaze se i ove dimenzije: obrazovanje, spol, migracije, dob, domena, grupa, supkultura, mediji i povijesni kontekst. Budući da se u jeziku mladih spomenuti fenomeni javljaju istodobno i često preklapaju, autorica uvodi pojam sociolingvističkog stila (umjesto pojma registra). Sociolingvistički

stilovi kao izrazi jezičnog i nejezičnog djelovanja obuhvaćaju pored gramatičkih i leksičkih i paralingvistička te neverbalna obilježja. Jezični stilovi mladih smatraju se izrazom njihova životnoga stila, a njihova glavna funkcija je socijalno razlikovanje, odnosno identifikacija. Članovi određene grupe uzimaju jezična sredstva iz standardnog jezika i mijenjaju ih, odnosno obilježavaju stilistički. Autorica uvodi pojam brikolaža koji nastaje kad se jezični elementi iz različitih kulturnih i medijskih područja odvoje od postojećeg konteksta i prenesu u novi.

U trećem odjeljku autorica opisuje odnos jezika mladih i jezične mijene. Procesi izgradnje jezičnoga stila i njegova širenja upućuju na dvosmjernan odnos standarda i jezika mladih. U procesu izgradnje stila dolazi do destandardizacije (uglavnom u leksiku i frazeologiji), pri čemu standardni oblici mijenjaju značenje (tako npr. *geil* više ne znači *pohotan* nego *dobar*, *sjajan*). Širenje stila dovodi do restandardizacije kada nove uporabe ulaze u standard. Uporaba nestandardnih oblika s jedne se strane i dalje sankcionira, pogotovo u školi. S druge strane, očita je sve jača tendencija prema neformalnosti u javnoj jezičnoj uporabi, posebice u područjima leksika i pragmatike (pozdrava i oslovljavanja). Autorica spominje i utjecaj skrivenog prestiža nestandardnih oblika koji služe grupnoj solidarizaciji i težnji za različitošću. Najnoviji primjer za identifikacijsko korištenje skrivenog prestiža su mladi Nijemci koji rabe jezična obilježja turskoga njemačkog (npr. ispuštanje članova).

Četvrto poglavlje, *Deutsche Jugendsprachen: Geschichte und Gegenwart* (Njemački jezici mladih: povijest i suvremenost, 89–160) najopsežnije je poglavlje podijeljeno u tri velika odjeljka. Prvi od njih, *Frühe Formen von Jugendsprachen in der Sprachgeschichte* (Rani oblici jezika mladih u povijesti jezika, str. 89–112) predstavlja pojavne oblike njemačkoga jezika mladih u povijesti i suvremenosti, od kojih većina potječe iz vremena prije lingvističkog proučavanja, što znači da se istraživanje mora osloniti samo na one koje je moguće rekonstruirati iz dostupnih izvora. Autorica priznaje da je povijest njemačkoga jezika mladih nepotpuna. Od ranih oblika jezika mladih ističe studentske jezike koji se javljaju već početkom 16. stoljeća. Sredinom 18. stoljeća javljaju se prvi rječnici studentskog žargona koji je odražavao posebnost studentskoga životnoga stila, pri čemu je jezik služio ograđivanju od građanskih konvencija. Iz riječi koje su osobito često rabili mogu se zaključiti glavna područja života i sustav vrijednosti. Studentske jezične inovacije imale su četiri izvora: 1. antiku (odnosno grčki i latinski koje su miješali s njemačkim jezičnim materijalom stvarajući nove riječi), 2. francuski, 3. Bibliju (odnosno domenu teologije koju su parodirali), 4. njemački šatrovački govor (Rotwelsch).

Dostupni izvori odnose se samo na jezik muških studenata, dok se o jeziku djevojaka i općenito neakademske mladeži ne zna gotovo ništa. S druge strane, jezik školaraca istražuje se od početka 20. stoljeća, no autorica naglašava da mnoge aspekte treba detaljnije istražiti, pogotovo u svjetlu suvremene pretpostavke o heterogenosti mladih i socijalnoj diferencijaciji.

Drugi odjeljak, *Jugendsprachen in der jüngeren Sprachgeschichte nach 1945* (Jezici mladih u novijoj povijesti jezika nakon 1945., str. 112–133) nudi pregled novije povijesti mladenačkih grupa i njihovih jezika. U pedesetim godinama 20. stoljeća dominantna supkulturna grupa bili su tzv. klipani (Halbstarken), čiji je životni stil uključivao rock 'n' roll, buntovnički imidž (pod utjecajem Jamesa

Deana) te dokolicu i hedonizam. Purističko kritiziranje njihova jezika (pejorativno nazvanog *Halbstarcken–Chinesisch*) zapravo je kritika njihova životnog stila jer se o samom jeziku malo zna. U šezdesetima se pod utjecajem ekonomskog zamaha javila nova generacija, manje buntovna (time i manje kritizirana), okrenuta konzumerizmu. Važnu ulogu za tadašnje mlade igrao je časopis *Twen* pa se i žargon koji su rabili naziva *Twen–Deutsch*. Taj je jezik mladih opisan u specijaliziranim rječnicima, a glavne su mu karakteristike: sklonost stvaranju metafora, davanje novog smisla riječima (npr. *spitze* = *odlično*), neologizmi, tvorba glagola od imenica i obratno, anglizmi, humor i autoironija. Te se odlike mogu pripisati i suvremenim jezicima mladih. Krajem šezdesetih i osobito u sedamdesetima važnu su ulogu igrali studentski pokreti, no njihov se jezik uzima kao primjer političkoga jezika, a ne jezika mladih jer je socijalni konflikt (među klasama) nadjačao dobni konflikt (među generacijama). Studentski jezični stil vrlo je kompleksan, izgrađen na tekstovima marksizma/lenjinizma i kritičke teorije te obogaćen anglizmima iz sfere političkog djelovanja (npr. *happening*, *sit-in*). Kritizirajući dominantni politički sustav, studenti su kritizirali i njegov jezik, čime su pokazali svijest o važnosti jezika u političkom diskursu. U osamdesetima jezik mladih (takozvanih Spontija) postao je bliži svakodnevnomu razgovornom jeziku, s naglašenom težnjom neformalnosti i korištenju čestica. S druge strane, tzv. alternativci (ekolozi, pacifisti, feministice) kritizirali su javnu jezičnu uporabu jer su riječi potrošene i onečišćene sustavom moći koji ih je koristio, a jezičnu manipulaciju moguće je izbjeći samo subverzivnom jezičnom igrom. Autorica zaključuje poglavlje kratkim opisom jezika mladih u Njemačkoj Demokratskoj Republici (DDR–u), pri čemu se poziva na radove Margot Heinemann, između ostalog i na njezin »Mali rječnik jezika mladih«. Stajalište komunističke vlasti (SED–a) bilo je da u njihovoj državi ne postoje socijalne klase pa prema tome ni socijalne jezične razlike. Da je u praksi ipak postojao jezik mladih, neizravno dokazuje i Ulrich Plenzdorf svojim romanom *Die neuen Leiden des jungen W.*

Treći odjeljak naslovljen je *Jugendsprache und deutsche Gegenwartssprache* (Jezik mladih i suvremeni njemački jezik, str. 133–160). U njemu autorica ističe da za jezik današnjih mladih važnu ulogu igra kultura slobodnog vremena koja se očituje u mnogobrojnim supkulturama (glazbenim, sportskim, modnim itd.). One barataju velikim brojem stručnih termina koji neupućenima onemogućuju razumijevanje. Jezik koji rabe javlja se i u pisanom obliku, u tzv. fanzinima, ali i novim medijima (SMS–u, e–pošti, chatu, internetskim forumima). Globalizacija pod utjecajem angloameričkog tržišta razlog je povećanom udjelu anglizama. Autorica zamjećuje da su mladi otvoreni prema raznovrsnim supkulturnim scenama, no zapravo malen broj u njima aktivno sudjeluje. Glavni nu današnjeg jezika mladih čine jezici školaraca (koji se ovdje nazivaju Normalos) koji su bliži standardu i manje spektakularni od slike koju stvaraju mediji. Autorica pobliže opisuje projekt koji je u Wuppertalu istraživao jezik mladih, a imao je tri glavna dijela:

1. leksičko–semantičku analizu riječi koje rabe mladi,
2. istraživanje jezičnih stavova mladih,
3. korpusne analize razgovora s mladima.

Istraživanje je opovrgnulo mit o propadanju jezika i mladenačkom neznanju gramatike i tvorbe riječi. Pokazalo se da su najveće razlike u odnosu na standard u leksiku, semantici, frazeologiji, stilistici i pragmatici. Autorica zatim komentira relevantnost pojedinih sociolingvističkih varijabli, pri čemu se ispostavlja da:

- a) faza socijalizacije (npr. školovanje, studij) igra važniju ulogu od dobi,
- b) djevojke pokazuju veći stupanj jezične senzibilnosti i rjeđe rabe uvredljive izraze,
- c) društveno podrijetlo ne igra bitnu ulogu,
- d) postoji načelna regionalna razlika između njemačkoga sjevera i juga. Na jugu koji ima bolje očuvane dijalekte jezik mladih manje je izražen jer je dijalekt preuzeo ulogu grupne identifikacije.

Autorica zatim navodi tipična obilježja u heterogenom fenomenu jezika mladih potkrepljujući ih autentičnim primjerima te uvodi pojmove unutarnje i vanjske višejezičnosti mladih. Unutarnja višejezičnost odnosi se na miješanje stilova (visokih i niskih, brikolaže, citate i igru tuđim glasovima), promjene varijeteta (stručni jezik supkulturne grupe, jezik novih medija, regionalni govor) i korištenje posudenica. Vanjska višejezičnost podrazumijeva promjenu kodova te miješanje s imigrantskim jezicima. Autorica ističe da ništa od navedenoga nije ekskluzivno obilježje jezika mladih (jer se mnogim obilježjima služe i odrasli), ali da je u jeziku mladih njihova učestalost veća, kao i intenzitet.

Završno, peto poglavlje, *Jugendsprachen in Schule und Unterricht* (Jezici mladih u školi i nastavi, str. 161–179) autorica posvećuje jezicima mladih u školi, pri čemu razlikuje jezik školaraca, jezik u školi i jezik na nastavi. Komunikacija unutar grupe važan je medij socijalizacijske interakcije. Posebnosti jezika školaraca ne svode se samo na drukčiji vokabular, nego se očituju prije svega u tzv. raznovrsnosti glasova, istodobnom govorenju, smijehu, jezičnim igrama i asocijacijama. Autorica daje opis ogovaranja kao afektivnog opuštanja socijalne prisile te učvršćivanja osjećaja zajedništva unutar grupe. Sociolingvističko istraživanje jezika mladih suprotstavlja se Bernsteinovu konceptu kodova i mišljenju o deficitima mladenačke komunikativne kompetencije. Provedena istraživanja dokazala su upravo suprotno, da je komunikativna kompetencija mladih vrlo visoka. U supkulturnim jezičnim stilovima mladi kreativno i inventivno ophode njemačkim jezikom, vladaju mnoštvom registara i svjesno ih rabe. Jezična uporaba u manje formalnim kontekstima pokazuje da odstupanja od jezične norme nisu velika. Autorica naglašava važnost nastave jezika za metajezično promišljanje i za kraj nudi prijedloge za uklapanje jezika mladih u nastavu jezika.

Na samome kraju knjige nalaze se korisni registri imena i pojmova, a osobito je važan bogat popis literature koji će čitatelja uputiti na relevantne (uglavnom njemačke) radove na području jezika mladih. Prigovor bi se mogao uputiti razmjerno velikom broju tiskarskih pogrešaka te premalom broju autentičnih primjera. Međutim, ova je knjiga svakako kvalitetan uvod u problematiku jezika mladih te je dobra polazišna točka za svakoga tko se namjerava baviti ovom temom.

Franjo Janež